

odkazuje ke vzrůstající komplexitě, rozptýleným a neurčitým vzorcům uspořádání města, tedy jevům, při kterých se pojmy postmoderní losangeleské školy přímo nabízí (např. keno kapitalismus (viz např. Michael Dear, Steven Flusty. „Postmodern Urbanism.“ *Annals of the Association of American Geographers* 1998, 88 (1): 50–72). I když mají autoři knihy k postmodernímu způsobu bádání daleko, absence odkazů na současnou americkou školu, či alespoň její reflexe, je přinejmenším zarážející. Příčinou, která se nabízí, může být tradiční odtrženost francouzských sociálních věd od anglosaského mainstreamu.

Na závěr malou poznámku k českému prostředí. Při čtení knihy v našem kontextu se objevuje až do očí bijící rozdíl mezi stavem územního plánování zde a v západních zemích. Je smutnou pravdou, že v našich podmínkách je deliberativní způsob územního plánování, slovy klasika, „pouze předmětem vášnivých debat v anarchistických kroužcích“, natož aby se objevil v běžné praxi chodu města (viz Karel Maier. „Citizen Participation in Planning: Climbing a Ladder?“ *European Planning Studies* 2001, 9: 707–719). Empirické příspěvky o bojích kolem různých infrastrukturních staveb v podmínkách participativní demokracie (např. kapitola 9) tak mohou pro českého čtenáře sloužit spíše jako zdroj inspirace, jaké mechanismy mohou (a nemusí) fungovat, než že bychom obdobné příběhy (kromě nepochybných výjimek) zaznamenávali i u nás. V současnosti je v západních zemích deliberativní územní plánování, které není pouhou formální procedurou, ale skutečnou snahou zapojit do plánovacího procesu (nejen) dotčené obyvatelstvo, jedním z hlavních trendů. Vychází z kritiky technokratického rozhodování, které v rámci tak komplexního systému, jakým jsou města, dobře nefunguje. I takové způsoby rozhodování o podobě měst a čtvrtí mají své limity, mezi které patří především potenciální nerovnost v hlasu různých skupin obyvatel či nebezpečí paralyzy rozho-

dovacího procesu, avšak rozhodně se jedná o žádoucí posun od současné české praxe.

Knihy představuje různorodou mozaiku textů, jejichž autoři se dívají na problematiku současného města z různých perspektiv, oborů i míst. Pestrost témat a přístupů způsobuje, že každý čtenář si najde pro sebe přínosnou kapitolu, jako celek ale kniha nepůsobí příliš sevrženě, a to i přes snahu editorů v závěrečné kapitole tuto mozaiku složit. Bohužel pak jako nejinspirativnější v celé knize působí Castellsova předmluva, se kterou ale již ostatní kapitoly tolik nerezonují.

Ondřej Špaček

Andrew Kohut, Bruce Stokes: *America Against the World. How We Are Different and Why We Are Disliked*

New York, Henry Holt and Company
2007, 255 s.

Antiamerikanismus je starý jako Amerika sama. Antipatie vůči USA se v určitých vrstvách rozšířily hned po jejich založení, přičemž historické prvenství britských kritiků drží angličtí gentlemani a intelektuálové. Kupříkladu Charles Dickens v r. 1842 charakterizuje Američany jako nevychované, posedlé tvrdými metodami podnikání, předstírající, že jim záleží na svobodě, ale nedokazující to v zacházení s černochy, a ke všemu jako lid, kterému je zcela lhostejno, kam vyplivne tabák. Ideologicky různě zbarvené kritiky USA se záhy šířily v rámci rozporupného a ambivalentního vztahu Evropy (a později dalších částí světa) ke Spojeným státům, v němž se vždy mísily obdiv a odpor, žárlivost a odmítání, porozumění a nedůvěra či obeznamenost a absolutní ignorance.

Autoři v recenzované knize založené na úctyhodném množství empirické evidence ze sociologických výzkumů konaných v posledních letech po celém světě předkládají (a) podrobnou deskripci charak-

teru současného antiamerikanismu a s pomocí rozboru (b) percepce zahraniční politiky a zejména (c) tzv. americké výjimečnosti v kontextu postbipolárního a stále více globalizovaného světa se snaží o jeho vysvětlení. Rozlišují přitom mezi „starým“ a „novým“ antiamerikanismem. První typ charakterizuje ostré odmítání americké zahraniční politiky, avšak zároveň akceptování amerického životního stylu, kultury i samotných Američanů. Stejně tak i uznání, že jde o zemi příležitostí a v mnoha ohledech i nezpochybnitelný vzor (americká verze demokracie, kapitalismu a sociálního státu). Tento antiamerikanismus byl typický omezeným výskytem pouze v určitých regionech a v určitých obdobích, nikdy nebyl celoplanetárním jevem.

Nový antiamerikanismus k nesmlouvavé kritice zahraniční politiky přidává i odpor k Američanům samotným, k jejich životnímu stylu, kultuře a pojetí organizace společnosti. Vyznačuje se raketovým propadem obliby USA (např. v letech 2002–2003 v Rusku z 61 % na 36 %, v Brazílii z 52 % na 34 %, v Indonésii z 61 % na 15 %) a zejména plošným rozšířením po všech kontinentech a téměř všech zemích světa. Ačkoliv muslimové nemají – a nikdy neměli – monopol na kritiku USA, odmítají v současnosti Spojené státy nejsilněji. Evropané jsou pak v těsném závěsu následováni Asiaty s Latinoameričany. Mezi devíti nejvíce protiamericky naladěnými zeměmi světa – z celkem 47 účastníků se výzkumu – je dnes osm převážně muslimských (Turecko, Palestina, Pákistán, Maroko, Jordánsko, Egypt, Malajsie, Indonésie a křesťanská Argentina).

Dnešní antiamerikanismus charakterizuje konec striktního rozlišování mezi běžnými Američany a jejich vládou či zahraniční politikou. Poprvé v historii byl spolu s kritikou USA zaznamenán také celosvětový propad sympatií k Američanům jako takovým. Ačkoliv v Evropě, Rusku nebo Indii stále zastávají kladný názor na obyvatele USA zhruba dvě třetiny obyvatel, na Blízkém východě byl propad sympatií str-

mější (méně než třetina sympatizantů). Podrobnější pohled naznačuje, že z pozitivních charakterových vlastností je světová veřejnost ochotna přisoudit Američanům konsenzuálně jen pracovitost (vyjma Číňanů) a vynalézavost. Převažuje ale kritika: obyvatelé USA jsou celosvětově viděni jako lidé se sklony k nepoctivosti, chamtivosti (zde souhlas Američanů samotných) a násilí. Veřejné mínění v převážně muslimských zemích pak profil Američanů dokresluje hrubostí a nemorálností.

Další významnou novinkou je, že Spojené státy přestaly být chápány jako bezkonkurenčně nejpřitažlivější stát, jako země příležitostí číslo jedna pro ambiciózní mladé lidi celého světa (vyjma Indie). Pro Jordánce jsou dnes takovým favoritem Spojené arabské emiráty, pro Libanonce Francie, pro Pákistánce Čína a pro Turky Německo (v převážně muslimské Indonésii je pak za zaslíbenou zemi považováno v první řadě Japonsko). Rusové se pak poohlížejí hlavně po Německu, Číňané po Kanadě a Britové po Austrálii. Světová veřejnost si tak při úvahách o možné emigraci stále více touží splnit namísto „amerického snu“ spíše „sen evropský“ či „asijský“ (bohužel autoři zde neprezentují preference Latinoameričanů).

S úpadkem tzv. „měkké moci“ Spojených států souvisí také odmítání *americké verze* demokracie a kapitalismu. Ačkoliv jsou demokratická forma vlády a kapitalistické hospodářství příznivě přijímány po celém světě, a to zhruba ve stejné míře jako v samotných USA, je odmítán americký model těchto institucí (zejména na Blízkém východě a v západní Evropě). Zde jdou autoři výrazně „za data“ a poukazují na negativní percepce amerického modelu způsobenou údajnou existencí velkého množství chudých lidí bez dostupné zdravotní péče a pojištění, vysokým vlivem lobbyistů na tvorbu zákonů a velkého byznysu na průběh kampaně a výsledky voleb, rozšířením zbraní a zločinnosti, existencí trestu smrti a vysokou religiozitou krajní pravice

ovlivňující veřejnou debatu a klíčová politická rozhodnutí. Celá tato diskuse empiricky podloženého kritického odstupu od amerického modelu je však velmi cenná v kontextu konceptu tzv. rozmanitých modernit S. N. Eisenstadta zveřejněného v časopise *Daedalus* („Multiple Modernities.“ *Daedalus* 2000, 129 (1): 1–29).

Konečně, významnou a znepokojivou inovaci přináší také zjištění, že zatímco dříve byl antiamerikanismus silnější mezi staršími pokoleními (zejména v Evropě), dnes jde buď napříč všemi generacemi, nebo je silněji spjat s generacemi mladšími. Výsledky generačních analýz tak ukazují na možnost přetrvání vyšší intenzity protiamerických nálad i do budoucna.

Jestliže kritika zahraniční politiky USA podle autorů představuje hlavní a téměř výhradní zdroj starého antiamerikanismu, v případě toho nového jde jen o jeho jednu rovinu, kterou však nelze opomenout. Po zhroutilí SSSR se z USA stala bezkonkurenční globální supervelmoc. Vzrostly tak údajně celosvětové obavy z jejího mocenského monopolu. Také bývalí spojenci z dob bipolarity získali pocit, že USA již nepotřebují, a zvýšili intenzitu své kritiky. Je tak dlouhodobě přetřásán přílišný *unilateralismus* globální velmoci: naprostá většina Evropanů, Rusů a obyvatel Blízkého východu se domnívá, že Amerika nerespektuje zájmy jiných zemí (neplatí pro Čínu a zejména Indii). Spojené státy jsou dlouhodobě kritizovány i za to, že jejich politika prohlubuje globální nerovnosti, vede k poškozování životního prostředí a nespravedlivě straní Izraeli.

Zatímco se USA záhy po událostech z 11. září 2001 těšily vysoké podpoře světové veřejnosti, dnes je celý svět většinou přesvědčen nejen o tom, že invaze do Iráku nebyla správná, ale klesá i podpora války v Afghánistánu a boje s mezinárodním terorismem. Po šoku ze zneužívání lidských práv v Abú Ghraibu a na Guantánamu a po fiasku při hledání zbraní hromadného ničení v Iráku se šíří přesvědčení, že američtí

lídři svět klamou a válka s terorismem ve skutečnosti představuje jen záminku pro sledování úzkých amerických zájmů (kontrola zdrojů ropy, zabezpečení vhodné geopolitické pozice, vyřizování starých účtů s nepřátelskými vládami a skupinami či dokonce podpora Izraele). Tyto názory jsou nejsilnější v Evropě a na Blízkém východě. Naprosto alarmující je pak skutečnost, že se po invazi do Afghánistánu a Iráku staly Spojené státy v očích části světové veřejnosti suverénně největší světovou hrozbou. Většina obyvatel převážně muslimských zemí se obává, že by USA v blízké budoucnosti mohly zaútočit také na jejich zemi: 74 % v Indonésii, 72 % v Nigérii a Pákistánu, 71 % v Turecku (spojenec USA a člen NATO!), 57 % v Libanonu a Jordánsku a 53 % v Kuvajtu (jen v Maroku je mírná většina obyvatel názoru, že je podobná hrozba spíše nereálná). Také evropská veřejnost „odmítá nejen to, co už Washington udělal, ale i to, co by mohl udělat v budoucnosti“ (s. 18): USA jsou v očích Evropanů stejnou hrozbou světového míru jako Írán a jen o něco menší než Severní Korea.

Současné odmítání Ameriky má ale podle autorů daleko hlubší kořeny, než je pouhopouhá kritika zahraniční politiky USA. Nejde zde přitom o nic menšího než o klasické téma *americké výjimečnosti*, kterou v tomto duchu chápou jako nehodnotící kategorii odkazující nikoliv na nadřazenost, nýbrž na odlišnost americké společnosti a jejich hodnot. Navíc jde podle autorů o výjimečnost relativní, kterou je nutno kontextualizovat v rámci skupin zemí s podobnou kulturou a obdobným stupněm socioekonomického rozvoje: Američané podle analyzovaných dat zastávají významně odlišné postoje a hodnoty v rámci postindustriálních zemí, Češi zase v kontextu střední a východní Evropy a Japonsko se významně odlišuje od všech asijských sousedů. Více národních společností je tedy v tomto smyslu odlišných a výjimečných, Američané však po rozpadu bipolarity jako jediní zároveň reprezentují globální supervelmoc

s bezkonkurenční vojenskou, ekonomickou, mediální, kulturní, diplomatickou a politickou mocí. Navíc je dnes jejich odlišnost ve stále globalizovanějším světě také stále více na očích. Americká výjimečnost a antiamerikanismus se tak v dnešním světě, kde Spojené státy drží výjimečné postavení, proměnily ve spojité nádoby. Odlišnosti amerických postojů a hodnot, jakkoliv třeba dílčí a nevýrazné, se staly zdrojem celosvětového znepokojení, ohrožení a kritiky, protože je lze stále hůře ignorovat.

V čem tedy tato výjimečnost Ameriky spočívá? Jestliže A. Tocqueville v Americe našel jedinečnou směsici hodnot svobody, rovnostářství, individualismu a víry ve vládu lidu a svobodný trh, autorům se nepodařilo prokázat, že by se v těchto ohledech dnes Američané od Evropanů zvlášť výrazně odlišovali. Američané jsou oproti Evropanům kupříkladu skutečně o něco otevřenější vůči cizincům a imigraci, více věří v čistě kapitalistické mechanismy, jsou skeptičtější k roli „velkého“ státu a více se přiklánějí k individualismu, avšak rozdíl jsou pouze v různé míře zastávaných postojů a v různých důrazech, nejsou kvalitativního rázu.

Pátrání autorů tak jde směrem, který Tocqueville nezdůrazňoval: odlišnosti s Evropou jsou nalezeny především v: (a) *religiozitu* (nikoliv ve víře v Boha, ale v náboženské praxi, víře v ďábla a peklo, v přesvědčení o návratu Ježíše na Zemi či o zvláštním vztahu mezi Bohem a Amerikou či v chápání víry jako předpokladu morálnosti člověka), (b) *optimismu* (vždy lze nalézt řešení všech problémů atp.), (c) *patriotismu* (dlouhodobě vysoká národní hrdosť, přesvědčení, že „naše kultura je lepší než jiné“, a potřeba ji chránit), (d) *víře v technický pokrok* a (e) tendenci snáze *ospravedlnit užití síly* v mezinárodních vztazích (ospravedlnění preventivní války a války jako způsobu dosažení spravedlnosti; viz slavná teze R. Kagana, že Evropané jsou z Venuše a Američané z Marsu).

Je však nutno zdůraznit, že zde jde

v první řadě o odlišnosti mezi Amerikou a Evropou, s řadou neevropských společností naopak Američané tyto postoje sdílejí společně. Ambice autorů vysvětlovat poukazem na americkou výjimečnost hlubší a trvalejší zdroje celosvětového antiamerikanismu tak nejsou naplněny, protože tento model nelze aplikovat na antiamerikanismus mimoevropský. Dále autoři nedoceňují rozlišení mezi realitou (např. objektivní odlišnost USA) a percepcí reality (např. jak aktéři ve skutečnosti rozumí Spojeným státům a jak je chápou), ačkoliv tento problém předpokládají. Právě percepce reality má přitom zásadní vliv na to, jak aktéři nakonec jednájí a co si myslí, nikoliv realita sama (Thomasův teorém).

Také periodizace a rozlišení „mělkého“ starého a „hlubšího“ nového antiamerikanismu není zcela konzistentní s řadou historických faktů (viz názor Ch. Dickense citovaný v úvodním odstavci či hluboké kritiky řady německých filozofů z první poloviny 20. století jako příklad z Evropy; kauza leadera Muslimského bratrstva S. Qutba, který po kulturním šoku z pobytu v USA na sklonku 40. let 20. století chápal zdejší společnost jako obdobu předislámského temna a barbarství, kterou nelze brát za model rozvoje, jako příklad z Blízkého východu). Historik W. Laqueur v této souvislosti v článku „The Terrorism to Come“ (*Policy Review* 2004, 126) připomíná, že v dějinách nebyla nikdy žádná velmoc ostatními milována (např. Římská a Osmanská říše, ruské, britské či francouzské impérium), protože vždy existují sklony supervelmocí k aroganci a agresí, což u ostatních spolehlivě vyvolává pocity nenávisti a obav. Komentátor Fared Zakaria v knize *Budoucnost svobody* (Praha: Academia 2004) obdobně ukazuje, že určité nízké hladině antiamerikanismu se nelze v případě velmoci typu USA zcela vyhnout, vidí však ve 20. století silnou souvislost mezi vystupňovanými protiamerickými náladami a podporou autoritářských režimů ve světě. Jestliže tedy podle něj silný antiamerikanismus po-

stupně opadne spolu s šířením ústavního liberalismu a demokracie po světě, podle politologa Michaela T. Klara (*Blood and Oil*. New York: Metropolitan Books, Henry Holt 2004) k tomu dojde jedině po snížení ropné závislosti USA. Tito autoři tedy kladou důraz na mezinárodní politiku Spojených států, pro doplnění celé diskuse příčin odporu k USA uveďme ještě tezi A. Etzioniho z práce *From Empire to Community* (New York: Palgrave Macmillan 2004), kde zdůrazňuje, že nezápadní společnosti kladou větší důraz na sociální řád, individuální závazky jedince vůči společenství a duchovno, tímto prizmatem se pak může americká společnost jevit jako vskutku anarchistická, lascivní, materialistická a hedonistická.

I přes nenaplněné ambice však kniha přináší obrovské množství užitečného empirického materiálu z mezinárodních výzkumů nevládní organizace Pew Research Center. Naznačuje, že antiamerikanismus je vysoce komplexní a dynamický fenomén, deskripce a interpretace jeho příčin ve specifických sociokulturních a mezinárodně-politických kontextech by tak možná byla plodnější cesta než ambiciózní snaha o vše-vysvětlující model „pro všechny případy“. Pew Center není nezávislým akademickým pracovištěm, o čemž svědčí nejen profesní zázemí obou autorů (bývalý ředitel Gallupovy organizace, novinář z *National Journal*), ale zejména osoba autorky předmluvy (M. Albrightová). Kniha je proto psána pro širší publikum, takže může být zklamáním i pro kvantitativně orientované metodology (v knize najdeme řadu tabulek, ale žádné třídění druhého stupně, testy statistické významnosti naměřených rozdílů, chybí popis užití vícerozměrných metod, diskutuje specifických metodologických problémů spojených s mezinárodními výzkumy atd.). Pew Center však poskytuje zdarma svá data z výzkumů, správnost užívaných analýz si tedy lze ověřit (www.pewglobal.org). Konečně, kniha je přínosná také proto, že se zabývá vážným a aktuálním sociálním fenoménem. Nejenže po druhé svě-

tové válce roste po celém světě role veřejného mínění v mezinárodní politice (zejména v demokratických zemích, ale také v autoritářských a populistických režimech), nedávno byl prokázán statistický vztah mezi veřejným míněním vůči dané zemi a pravděpodobností výskytu teroristického útoku (A. B. Krueger a J. Malečková ve článku „Attitudes and Action: Public Opinion and the Occurrence of International Terrorism.“ *Science* 2009, 325 (5947): 1534–1536).

Karel Černý

Miroslav Dopita: Pierre Bourdieu – o umění, výchově a společnosti. Reflexe sociologické praxe Pierra Bourdieua v české sociologii
Olomouc, Univerzita Palackého 2007, 184 s.

V loňském roce mne zaujala práce Miroslava Dopity, která vyšla již v roce 2007 v ediční řadě monografií Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. Zárukou, že čtení díla nebude ztrátou času, byla vysoká odborná erudice posuzovatelů díla: Miloslava Petruska a Gerlindy Šmausové. Knihu jsem četla dlouho, což bylo částečně způsobeno i tím, co v závěru vysvětluje sám autor: „Po formální stránce je Bourdieuovi vytýkána forma jeho psaní, konstrukce vět. V jeho dílech najdeme dlouhá souvětí, ve kterých často musíme hledat podmět, abychom se dopátrali, k čemu se autor vlastně vyjadřuje.“ (s. 142) Příznává také, že se v textu nevyhnul „bourdieuovskému stylu práce“ (s. 142).

Základem díla byla dizertační práce M. Dopity, ve které byla jeho pozornost zaměřena na reflexi sociologie praxe Pierra Bourdieua v českém prostředí. V knižním textu si však autor (podle mého názoru) klade vyšší cíl. Jeho záměrem je nejen to, aby dosavadní dílčí české recepce teorií Pierra Bourdieua byly podrobeny systematické analýze a shrnutí v jedné práci,